

Trust in Digital Archiving

FILIP BOUDREZ
EXPERTISECENTRUM DAVID VZW
ANTWERPEN, AUGUSTUS 2025

Het Expertisecentrum DAVID organiseerde op 8 mei 2025 de internationale conferentie 'Trust in Digital Archiving'. Thema was de nieuwe eIDAS 2.0-verordening en zijn impact op het digitaal archiveren door archiefinstellingen en op de rol van de archivaris. Deze paper biedt een stand van zaken, een synthese van de verschillende nationale en internationale invalshoeken en een visie op het gebruik van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten¹.

Authenticiteit, integriteit en vertrouwen

Het Expertisecentrum DAVID hangt de visie van digitaal archiveren als reconstructieproces aan²: bij raadpleging worden digitale objecten getransformeerd tot digitale documenten. De omzetting van bits en bytes naar leesbare documenten op scherm gebeurt door hard- en software. De gebruikte combinatie van hard- en software bepaalt de presentatie van de digitale documenten en is niet noodzakelijk bij elke raadpleging dezelfde. De verschijningsvorm van digitale documenten ligt bijgevolg niet vast en kan variëren. Hierdoor rijzen vragen met betrekking tot de originaliteit en bijgevolg ook de authenticiteit van digitale documenten.

Een waarheidsgetrouwe weergave van digitale documenten is ook afhankelijk van de aanwezigheid van alle digitale componenten waaruit het digitale document bestaat. Digitale documenten zijn dikwijls samengesteld uit meerdere digitale objecten. De aanwezigheid van elke digitale component is essentieel om volledige digitale documenten te kunnen reconstrueren. Hierdoor is het bewaren van de integriteit van documenten geen evidentie. Digitale documenten zijn pas integer als ze compleet én onveranderd zijn. Ook deze tweede integriteitsvoorwaarde is niet eenvoudig te realiseren. Digitale informatie is snel en eenvoudig te wijzigen. Wijzigingen zijn niet altijd waarneembaar. Het voorkomen van

¹ De presentaties van de conferentie 'Trust in Digital Archiving' zijn beschikbaar op <https://expertisecentrumdavid.be/trust-in-digital-archiving>. Op deze pagina vind je de presentaties van Jennifer Goessens, Bieke Nouws, Frederik Rosseel, Dominique Naud en Jože Škofljanec.

² F. BOUDREZ en H. DEKEYSER, *Digitaal archiefbeheer in de praktijk. Handboek*, Antwerpen, 2005, p.55 e.v.; F. BOUDREZ, *Digitaal archiveren en digitale duurzaamheid*, Antwerpen, 2009 (<https://expertisecentrumdavid.be/download/307/>; <https://expertisecentrumdavid.be/download/468/>).

ongeautoriseerde wijzigingen is door de netwerk- of cloudopslag niet langer een kwestie van fysieke maatregelen.

Door zijn digitale karakter zijn de uitdagingen met betrekking tot authenticiteit en integriteit inherent aan elke vorm van digitale archivering. Oplossingen hiervoor zijn pas doeltreffend als ze niet alleen de authenticiteit en integriteit waarborgen, maar ook aantonen. Zonder bewijs blijven vragen en bezorgdheden met betrekking tot de betrouwbaarheid en de bruikbaarheid als bewijs bestaan. Hierdoor ontbreekt vertrouwen en kunnen digitale documenten dikwijls onvoldoende hun archieffunctie vervullen.

De voorbije decennia reikten verschillende disciplines oplossingen voor deze uitdagingen aan, zoals:

- het aanwijzen van formele archiveringssystemen en het implementeren van een autorisatiemodel om ongeautoriseerde wijzigingen te voorkomen;
- het opslaan of het omzetten naar duurzame bestandsformaten: een bestandsformaat dat een correcte presentatie van het document mogelijk maakt en dit ongeacht de gebruikte combinatie van hard- en software;
- het toevoegen van gekwalificeerde digitale handtekeningen of zegels aan digitale documenten;
- het certificeren van organisaties als betrouwbare digitale archieven.

Deze oplossingen hebben allemaal hun beperkingen en zijn op zichzelf onvoldoende om de authenticiteit en de integriteit van digitale documenten aan te tonen. Formele archiveringssystemen kunnen voldoen aan interne noden, maar zijn in scenario's van externe uitwisseling ondoeltreffend. In tegenstelling tot wat beweerd wordt over bepaalde duurzame bestandsformaten blijkt de presentatie van documenten toch niet zo hard- en softwareonafhankelijk te zijn. Bovendien laten deze bestandsformaten doorgaans geen interne vormen van documentbeveiliging toe waardoor hun inhoud wijzigbaar blijft. Gekwalificeerde certificaten voor handtekeningen of zegels hebben een beperkte houdbaarheidstermijn en zeggen niets over de identiteit van digitale documenten, waardoor ze vanuit archiefstandpunt geen authenticiteitsbewijs leveren³. Certificeren versterkt de reputatie van archiefbeherende organisaties, maar dat is niet voldoende om het wantrouwen ten aanzien van de beschikbaar gestelde digitale informatie weg te nemen. Van de drie certificeringsniveaus in het Europese raamwerk omvat alleen ISO-16363 een volledig externe audit⁴. De twee andere niveaus (CoreTrustSeal en Nestor) zijn voornamelijk op zelf-evaluatie gebaseerd. Enkel ISO-16363 levert een formele certificering als betrouwbaar

³ F. BOUDREZ, *Digitale handtekeningen en archiefdocumenten*, Antwerpen, 2005 (<https://expertisecentrumdavid.be/download/500/>).

⁴ <http://www.trusteddigitalrepository.eu/Site/Memorandum%20of%20Understanding.html>, 8 juli 2010.

digitaal archief op, maar dat resulteert niet in juridische erkenning van de informatie die ze bewaren en beschikbaar stellen.

Pistes als archiveren in een formeel archiveringssysteem of bij een gecertificeerde organisatie hebben met elkaar gemeen dat maatregelen om de authenticiteit en de integriteit te waarborgen pas worden toegepast na opname van de digitale documenten. De mate van authenticiteit en integriteit bij ontvangst kan hoogstens in stand worden gehouden. Om authentieke en integere documenten te archiveren zijn maatregelen tijdens de volledige levenscyclus van het document nodig. Die maatregelen hoeven niet dezelfde te zijn tijdens de volledige levenscyclus, maar kunnen variëren al naargelang de gebruiksnoden en de noden vanuit het proces. Belangrijk is wel dat maatregelen vanaf de creatie van toepassing zijn en dat hiervan bewijs wordt bijgehouden.

Met dat bewijs kan aangetoond worden dat de documenten authentiek en integer zijn. Dat zijn twee heel belangrijke kenmerken, maar dat is niet alles. Authentieke en integere documenten voorleggen betekent nog niet noodzakelijk dat deze documenten gezaghebbend zijn en dus ook volledige bewijswaarde hebben. Dat is pas het geval wanneer de documenten ook betrouwbaar en bruikbaar zijn⁵. Betrouwbaarheid heeft net zoals integriteit ook betrekking op de inhoud van het document, maar focust op de juistheid en de accuraatheid van de gegevens. Bevat het document een volledige en correcte vastlegging van feiten, transacties of activiteiten? Tot slot is er nog het aspect bruikbaarheid. Documenten zijn bruikbaar als ze vindbaar en leesbaar zijn.

Elektronische vertrouwensdiensten

Om het vertrouwen in digitale dienstverlening te vergroten lanceerde de Europese wetgever in 2014 met de eIDAS-verordening elektronische vertrouwensdiensten⁶. Europa voorzag vertrouwensdiensten voor handtekeningen, zegels, aangetekende zendingen, datumstempels en websiteauthenticatie. Het gebruik van deze vijf vertrouwensdiensten was niet verplicht, maar biedt wel belangrijke voordelen in functie van juridische erkenning.

Binnen het kader van vertrouwensdiensten wordt een onderscheid gemaakt tussen gekwalificeerde en niet-gekwalificeerde vertrouwensdiensten.

⁵ ISO 15489-1:2016 Information and documentation — Records management: 5.2.2 Characteristics of authoritative records, p. 4-5.

⁶ Verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG (hierna eIDAS 1.0 genoemd; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:32014R0910>)

Gekwalificeerde vertrouwensdiensten bieden in vergelijking met niet-gekwaltificeerde vertrouwensdiensten meer rechtszekerheid omdat ze dezelfde rechtsgevolgen als papieren documenten hebben. Gekwalificeerde dienstverlening biedt op dit vlak extra garanties en draait de bewijslast om: er is een wettelijk vermoeden dat de elektronische processen dezelfde garanties bieden als de analoge processen. In geval van betwisting is het niet aan de gebruiker van de elektronische vertrouwensdienst om bewijs te leveren, maar aan de tegenpartij. De conformiteitsbeoordeling van gekwalificeerde vertrouwensdiensten gebeurt door externe, geaccrediteerde auditorganen.

Niet-gekwaltificeerde vertrouwensdiensten genieten enkel van het non-discriminatieprincipe. Dit houdt in dat de digitale informatie niet mag worden geweigerd als bewijs louter en alleen omdat het digitaal is. De digitale informatie heeft dus wel bewijskracht, maar leidt niet noodzakelijk tot rechtsgevolgen. De rechter oordeelt over de bewijswaarde van de informatie. Het zijn de gebruikers van de niet-gekwaltificeerde vertrouwensdiensten die de betrouwbaarheid moeten aantonen en in functie hiervan kent de rechter bewijswaarde toe.

Gekwalificeerd elektronisch archiveren in België

Hoewel de eerste versie van eIDAS een verordening was, koos de Belgische wetgever ervoor om deze Europese verordening in nationale wetgeving om te zetten (Digital Act van 21 juli 2016⁷). Hierbij maakte België ook gebruik van de mogelijkheid om de Europese vertrouwensdiensten aan te vullen met nationale vertrouwensdiensten. België koos om ervoor om de vertrouwensdienst van elektronisch archiveren toe te voegen⁸. Binnen deze vertrouwensdienst werd ook een onderscheid gemaakt tussen gekwalificeerd en niet-gekwaltificeerd elektronisch archiveren.

Gekwalificeerd elektronisch archiveren is in de Digital Act niet voorbehouden voor derde partijen die tegen betaling een publieke dienst aanbieden, maar kan ook intern gebeuren. Hiermee liet de Digital Act de deur open voor openbare instanties, natuurlijke personen en rechtspersonen om voor eigen rekening gekwalificeerd te archiveren. Dit houdt in dat ze zelf

⁷ Wet tot uitvoering en aanvulling van de verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht (<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/2016/07/21/2016009485/justel>)

⁸ De Digital Act voorziet ook in de vertrouwensdienst van gekwalificeerd digitaliseren. Deze dienst wordt in deze paper niet behandeld. eIDAS 2.0 heeft deze vertrouwensdienst niet overgenomen.

instaan voor het uitvoeren en het naleven van de verplichtingen. Ze genieten wel van enkele vrijstellingen. Deze betreffen voornamelijk enkele organisatorische verplichtingen die bij interne archivering niet van toepassing zijn. Alle andere procedurele en technische vereisten blijven wel gelden. De Digital Act stelt wel twee voorwaarden voor intern gekwalificeerd elektronisch archiveren. De organisatie of persoon:

- heeft archiveren als nevenactiviteit (niet als hoofdactiviteit), en
- heeft een belang bij de gearchiveerde documenten.

Met de Digital Act werden in België de Europese vertrouwensdiensten uitgebreid met digitaal archiveren als zesde vertrouwensdienst. Documenten bewaard en beschikbaar gesteld door een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst hebben het wettelijk vermoeden van authenticiteit en integriteit. De partij die dit betwist moet hiervan het bewijs leveren, wat een omdraaiing van de bewijslast inhoudt. Deze uitbreiding van elektronische vertrouwensdiensten was niet van toepassing in de andere lidstaten van de Europese Unie. Wat de Belgische situatie nog specifiek maakte was dat de Digital Act het gebruik van een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst oplegt wanneer de bewaring van documenten een wettelijke of reglementaire verplichting is. Bij gebrek aan aanbieders van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten en marktcompetitie werd deze verplichting tot op heden nog niet geactiveerd. Het koninklijk besluit voor de inwerkingtreding van de Digital Act van 2016 sloot het artikel met betrekking tot verplicht gekwalificeerd elektronisch archiveren uit ⁹.

De wettelijke verplichting werd dan wel nog niet geactiveerd, organisaties hadden de vrije keuze om zelf voor gekwalificeerd elektronisch archiveren te kiezen. Om dit mogelijk te maken werd de volgende jaren het uitvoeringskader voor gekwalificeerd elektronisch archiveren verder uitgebouwd. In een nieuw koninklijk besluit (het 'KB normen', 2019) werd een mapping tussen de wettelijke vereisten van gekwalificeerde elektronische archivering en bestaande normen vastgelegd¹⁰. Deze normen zijn onder meer CoreTrustSeal, Nestor en ISO-16363. Het KB normen verplicht de kandidaat aanbieders van gekwalificeerde elektronische archivering niet om zich conform die normen te laten certificeren, maar creëert een wettelijk vermoeden van conformiteit aan een wettelijke vereiste wanneer zij al voldoen aan een andere norm. Geen enkele bestaande norm voldoet aan alle wettelijke vereisten, maar conformiteit kan helpen om de status van gekwalificeerde aanbieder snel(ler) te behalen. Van alle bestaande normen dekt de formele standaard ISO-16363 de meeste wettelijke vereisten af. In 2021 werd het certificeringsschema voor gekwalificeerde

⁹ <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/bsluit/2016/09/14/2016011392/justel>

¹⁰ Het koninklijk besluit van 29 maart 2019 tot vaststelling van de referentienummers voor normen inzake de gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst ('KB Normen'; <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/bsluit/2019/03/29/2019011763/staatsblad>)

elektronische archieven vastgelegd ¹¹ en in 2023 accrediteerde BELAC, de Belgische accreditatie-instelling, de eerste instantie voor het uitvoeren van de conformiteitsbeoordeling (KPMG Belgium).

eIDAS 2.0

In maart 2024 keurde het Europees parlement de European Digital Identity (EUDI) verordening, ook wel bekend als eIDAS 2.0, goed¹². Deze verordening brengt enkele nieuwe vertrouwensdiensten op Europees niveau met zich mee. Eén van die nieuwe Europese elektronische vertrouwensdiensten is gekwalificeerd elektronisch archiveren.

eIDAS 2.0 schrijft voor wat wordt verstaan onder gekwalificeerd elektronisch archiveren (artikel 45 undecies). De elementen hiervan zijn:

- het waarborgen van de leesbaarheid en dit minstens gedurende de wettelijke of contractuele bewaartermijn;
- het handhaven van de integriteit en de juistheid van de oorsprong van de gegevens;
- het beschermen tegen verlies of wijzigingen.

Er is sprake van gekwalificeerd elektronisch archiveren als deze verplichtingen door een gekwalificeerde dienstverlener worden uitgevoerd.

Met de opname ervan in eIDAS 2.0 wordt de vertrouwensdienst van gekwalificeerd elektronisch archiveren naar Europees niveau getild. Het toepassingsgebied is hierdoor niet langer beperkt tot de grenzen van het koninkrijk België. De rechtsgevolgen van gekwalificeerd elektronisch archiveren zijn nu ook van toepassing in rechtbanken van andere Europese lidstaten.

Net zoals de eIDAS-verordening uit 2014 is eIDAS 2.0 niet verplicht. Met andere woorden, eIDAS 2.0 verplicht niet tot gekwalificeerd elektronisch archiveren, maar biedt deze mogelijkheid ten aanzien van burgers, bedrijven en overheden aan. Overweging nr. 66 van eIDAS 2 bevat wel enkele bepalingen waarbij het gebruik van andere elektronische vertrouwensdiensten verplicht wordt bij archivering. Dat is bijvoorbeeld het geval bij documenten voorzien van elektronische handtekeningen en zegels of bij het gebruik van handtekeningen, zegels of tijdstempels als bewijs bij documenten.

¹¹ BE e-Archiving Certification Scheme, 30 maart 2021.

(<https://economie.fgov.be/sites/default/files/Files/Online/BE-e-Archiving-Certification-Scheme.pdf>)

¹² Verordening 2024/1183 van het Europees parlement en de raad van 11 april 2024 tot wijziging van Verordening (EU) nr. 910/2014, wat betreft de vaststelling van het Europees kader voor digitale identiteit (hierna eIDAS 2.0 genoemd; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401183)

Anderzijds bevat eIDAS 2.0 een uitzondering voor nationale archieven en erfgoedinstellingen: voor zover zij zich wijden aan hun taken met betrekking tot documentair erfgoed bieden zij geen vertrouwensdiensten aan en is eIDAS versie 2.0 niet op hen van toepassing (overweging nr. 67).

Nationale implementatie

eIDAS 2.0 werd van kracht op 20 mei 2024. De invoering wordt overgelaten aan de lidstaten. De uitrol en het volledig operationeel zijn is voorzien voor 2026. In tussentijd wordt volop gewerkt aan de zogenaamde ‘implementing acts’. Hierbij wordt voorrang gegeven aan de uitwerking van de vertrouwensdiensten rond digitale identiteit. Ook in België heeft digitale identiteit de hoogste prioriteit op de (politieke) agenda.

Ondertussen lopen de voorbereidingen en de eerste analyses rond het gekwalificeerd elektronisch archiveren. Specifiek binnen de Belgische context is dat enkele Digital Act gerelateerde keuzes voorliggen. De eerste, en wellicht ook de belangrijkste vraag, is of de wettelijke verplichting tot gekwalificeerd elektronisch archiveren wordt geactiveerd. Een nieuw element is dat sinds november 2023 een aanbieder van een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst is gecertificeerd. Docbyte werd als eerste in België gecertificeerd¹³. Hiermee is nog niet voldaan aan de eis van voldoende marktcompetitie, maar een mogelijke activering van de verplichting komt hiermee een stap dichterbij. Met gekwalificeerd elektronisch archiveren als Europese vertrouwensdienst groeit ook de kans dat aanbieders uit andere lidstaten mee zorgen voor die marktcompetitie. Zowel de FOD Economie als het Algemeen Rijksarchief zijn voorstander van activering van de wettelijke verplichting. Het Algemeen Rijksarchief koppelt hier wel de voorwaarde aan dat eerst het bereik van de verplichting moet worden verduidelijkt en pleit ook voor een overgangsperiode¹⁴.

Om te kunnen bepalen welke documenten verplicht gekwalificeerd worden gearcheeerd is de vervolgvraag wat in België de reikwijdte van de Digital Act is. De Digital Act houdt een aanpassing van het Wetboek van Economisch Recht in. Is de Digital Act verticale wetgeving en enkel van toepassing binnen federale economische aangelegenheden? Of is de Digital Act te beschouwen als horizontale wetgeving en dus ook van toepassing in andere materies, zoals materies die tot de bevoegdheden van gemeenschappen en gewesten behoren?

¹³ <https://economie.fgov.be/nl/nieuws/eerste-kwalificatie-voor-een>

¹⁴ J. GOESSENS, *De wet als waarborg: juridisch kader voor betrouwbare eArchiving*, 2025; B. NOUWS, *Lichtend voorbeeld of papieren tijger? Het Rijksarchief over de Digital Act, eIDAS 2.0 en de toekomst van gekwalificeerde archivering in België*, 2025.

Een tweede openstaande vraag is of de optie van interne archivering voor eigen rekening behouden blijft, verdwijnt of hervormd wordt. Een aanpassing dringt zich op aangezien eIDAS 2.0 niet voorziet in gekwalificeerd elektronisch archiveren voor eigen rekening. Tot slot is het ook de vraag wat er gebeurt met het gekwalificeerd digitaliseren zoals voorzien in de Digital Act. Blijft deze vertrouwensdienst op Belgisch niveau bestaan of verdwijnt ze aangezien eIDAS ze niet voorziet?

Digitaal duurzaam archiveren

Het elektronisch archiveren van eIDAS 2.0 heeft veel raakvlakken met wat voor archiefinstellingen vaste onderdelen van elke langetermijnstrategie voor digitale archivering zijn. De meeste archieven hanteren de ISO-standaard Open Archival Information System (OAIS) als uitgangspunt. Het zijn vooral de OAIS-functies 'Ingest', 'Archival Storage' en 'Preservation Planning' die de elementen van elektronisch archiveren van eIDAS 2.0. omvatten.

Ondanks de raakvlakken maken enkele essentiële verschillen dat het elektronisch archiveren van eIDAS 2.0 niet hetzelfde is als digitaal duurzaam archiveren zoals bijvoorbeeld OAIS voorschrijft. Globaal genomen zijn de vereisten en bijgevolg ook de invulling van digitaal duurzaam archiveren conform OAIS ruimer dan wat eIDAS 2.0 onder elektronisch archiveren verstaat. Dit verschil zit ook in de invulling van de kernbegrippen leesbaarheid, authenticiteit en integriteit. Onderstaand schema maakt dit duidelijk.

	eIDAS 2.0	Digitaal duurzaam archiveren
leesbaarheid	minstens gedurende de wettelijke of contractuele bewaartermijn	tijdens de volledige levensduur van het document
authenticiteit	juistheid van de oorsprong van de gegevens (herkomst)	identiteit van het document
integriteit	beschermen tegen verlies of wijzigingen	beschermen tegen onrechtmatige wijzigingen of vernietigingen volledigheid van het document

Naast de ruimere invulling van deze kernbegrippen houdt digitaal duurzaam archiveren veel meer in dan de elementen van eIDAS 2.0. Dit komt doordat de formele verantwoordelijkheden van een OAIS-conforme organisatie ruimer zijn dan die van een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst. Dit vertaalt zich in extra functies, taken

en gedocumenteerde procedures. Voorbeelden hiervan zijn het maken van afspraken en het samenwerken met archiefvormers, het documenteren van de context, het structureren van het archief, het registreren van betekenis, het beschikbaarstellen van begrijpbare informatie, het regelen van rechten en licenties, enz.

Dit neemt niet weg dat archiefinstellingen voor enkele elementen van het digitaal duurzaam archiveren beroep kunnen doen op de dienstverlening van aanbieders van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten. Dit levert om te beginnen het voordeel van juridische erkenning van de gearchiveerde informatie op. Daarnaast biedt het archiveren de kans om zich te richten op hun inhoudelijke taken. Gelet op de toenemende complexiteit van de technische aspecten van het digitaal archiveren is het ook maar de vraag of archiefinstellingen zelf over de nodige gespecialiseerde kennis beschikken of hierin moeten investeren.

Een belangrijke afweging hierin is dat gekwalificeerd elektronisch archiveren extra kosten met zich meebrengt. Aanbieders van elektronische archiveringsdiensten maken voor het gekwalificeerd archiveren gebruik van cloudopslag. Het actieve beheer van de digitale documenten vraagt om een performante opslag en brengt heel wat lees- en schrijfacties met zich mee waardoor zogenaamde cold storage of andere vormen van lage kosten opslag in de cloud niet meteen een optie zijn voor gekwalificeerd elektronisch archiveren¹⁵. Ook het gebruik maken van andere gekwalificeerde vertrouwensdiensten zoals tijdstempels brengt kosten met zich mee¹⁶. Het is immers cruciaal dat correct wordt geregistreerd wanneer digitale documenten in het gekwalificeerd elektronisch archief worden opgenomen. Het wettelijk vermoeden van authenticiteit en van integriteit geldt enkel voor de periode waarin de documenten door de aanbieder van de vertrouwensdienst worden bewaard. Bij het beschikbaarstellen van informatie kunnen websiteauthenticatie of zelfs elektronische zegels dan weer een belangrijke rol spelen om de herkomst aan te tonen.

De positie van archiefinstellingen

De komst van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten brengt een wijziging in de positie van archiefinstellingen met zich mee. Gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten hebben als groot voordeel dat ze het wettelijk vermoeden van

¹⁵ Typisch voor deze goedkope vormen van opslag is dat het wegschrijven en het opslaan heel goedkoop is, maar dat informatie terughalen/lezen vrij duur is. Hierdoor is de totale kost van cold storage finaal duurder dan gewone opslag in de cloud.

¹⁶ Het gebruik van elektronische vertrouwensdiensten houdt doorgaans een kost in per tijdstempel, zegel of handtekening.

authenticiteit en integriteit met zich meebrengen. Dit zet een nieuwe standaard voor algemene verwachtingen ten aanzien van archieven en voor de instellingen die ze beheren.

Archiefinstellingen konden hiervoor decennialang rekenen op het institutioneel vertrouwen in hun organisatie. Ze hebben een (wettelijk) mandaat en de reputatie van betrouwbare bewaarder en uitgever van authentieke en integere documenten. De eisen en de verwachtingen worden steeds hoger met als gevolg dat het vertrouwen in de archiefinstelling als instituut alleen niet meer volstaat. Steeds meer belangrijke documenten worden louter en alleen digitaal aangemaakt en bewaard. Voor documenten zoals besluiten, notulen, vergunningen, attesten, arbeidsovereenkomsten, contracten, enz. is rechtszekerheid en juridische erkenning een vereiste. Organisaties kiezen steeds meer voor een puur digitale dienstverlening. Waar vroeger de uitgifte van papieren attesten en uittreksels geen archiveringsnoden hadden, vragen digitale attesten met gekwalificeerde digitale handtekeningen of zegels wel om nieuwe archiveringsoplossingen. Het materialiseren van gekwalificeerde digitale handtekeningen is hier een mooi voorbeeld van, ook al is de bewaartermijn van de documenten beperkt in tijd. De vraag is dus of archiefinstellingen ook deze dienstverlening aanbieden, dan wel dit aan anderen overlaten.

Biedt een archiefinstelling geen gekwalificeerde elektronische archivering aan, dan zullen archiefvormers andere oplossingen zoeken voor hun zogenaamde ‘wettelijk’ archief en wellicht zelf gebruik maken van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten. Pas na verstrijken van de wettelijke of contractuele bewaartermijn zullen deze documenten dan overgedragen worden naar het niet-gekwalficeerde digitale archief. In dit scenario geniet de gekwalificeerde elektronische vertrouwensdienst een heel groot concurrentieel voordeel.

Maakt de archiefinstelling daarentegen wel gebruik van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten dan is de gekwalificeerde aanbieder geen concurrent maar een partner. In dit scenario stijgt het institutioneel vertrouwen in de archiefinstelling sterk en is de archiefinstelling in staat om een archiveringsoplossing voor het ‘wettelijke’ archief aan te bieden. Het voorbeeld van het Nationaal Archief van Slovenië toont aan dat samenwerking met gekwalificeerde dienstverleners nog andere opportuniteiten biedt: het helpt om zowel eigen infrastructuur als interne procedures te verbeteren en te moderniseren¹⁷. De overdracht van kennis en ervaringen werkt overigens in de twee richtingen. Het delen van archiefkennis helpt de gekwalificeerde aanbieders om in hun oplossingen sneller en beter de gewenste functionaliteiten te voorzien, wat finaal efficiënter en kostenbesparend voor beide partijen is.

¹⁷ JOŽE ŠKOFLIJANEC, *So, What Now? Opportunities and Challenges for Public Archival Services in the Implementation of the Revised eIDAS Regulation*, 2025.

Door de samenwerking met gekwalificeerde aanbieders is de kans groot dat ook de kwaliteit van het beheer van niet-gekwalficeerde archieven wordt verbeterd. Werkwijzen, procedures, instrumenten voor gekwalificeerde archieven kunnen inspiratie bieden en hun toepassing op niet-gekwalficeerde archieven vergroot de kans dat ze ook bewijswaarde toegekend krijgen.

De praktische gevolgen van het onderscheid tussen gekwalificeerd en niet-gekwalficeerd elektronisch archiveren binnen dezelfde archiefinstelling zijn nog grotendeels onbekend. Digitale archiveringssystemen bieden doorgaans de mogelijkheid om met meerdere archiveringsprofielen te werken zodat dit onderscheid in de operationele werking wel te maken is. Een andere optie is dat archiefinstellingen met twee tenants voor hun digitale archief werken: één voor het gekwalificeerde archief en één voor het niet-gekwalficeerde archief. In Frankrijk wordt momenteel onderzocht wat de haalbaarheid van het onderscheid gekwalificeerd en niet-gekwalficeerd binnen dezelfde archiefinstelling is¹⁸.

In theorie is er ook de mogelijkheid dat een archiefinstelling zelf voldoet aan de vereisten en erkend wordt als gekwalificeerde aanbieder. Het is maar de vraag hoe realistisch dit is en wat de kosten hiervan zijn. Vijftien jaar na het uittekenen van het Europese raamwerk voor het certificeren van betrouwbare digitale archieven zijn er wereldwijd nog maar steeds heel weinig archiefinstellingen die het niveau van uitgebreide of formele certificering haalden. Hierbij mag niet vergeten worden dat in deze certificeringen organisatorische en procedurele meetpunten centraal staan, en in mindere mate de puur technische wat bij de elektronische vertrouwensdiensten wel het geval is. De kans lijkt bijgevolg klein dat archiefinstellingen zelf kunnen uitgroeien tot gekwalificeerde aanbieders.

De rol van de archivaris

Een oplossing voor gekwalificeerd elektronisch archiveren aanbieden biedt een grote meerwaarde voor archiefinstellingen en wijzigt de rol van de archivaris in meerdere opzichten.

Een eerste nieuw gegeven is dat de archivaris een onderscheid moet maken tussen welke digital born documenten wel of niet gekwalificeerd worden gearhiveerd. Alle documenten in het beheer van een archiefinstelling gekwalificeerd archiveren is niet nodig én is financieel niet haalbaar. Documenten met een louter cultuur-historische waarde hoeven niet gekwalificeerd te worden gearhiveerd. Niet alle documenten die volgens selectielijsten permanent te bewaren zijn, vereisen gekwalificeerde elektronische archivering (bijv. jaarverslagen, rapporten, beleidsplannen, grootboeken, enz.). Het maken van het

¹⁸ D. NAUD, *Framework for digital archiving in France and the eIDASv2 regulation: the challenges ahead*, 2025.

onderscheid tussen gekwalificeerd en niet-gekwatificeerd gaat uit van de rol en de functie die de documenten in het proces vervullen en ligt in het verlengde van het vastleggen van bewaartermijnen.

De archivaris zal binnen zijn digitale collectie een onderscheid moeten maken tussen twee archiveringsprofielen: het gekwalificeerde archief en het niet-gekwatificeerde archief. In dit opzicht is de uitzondering die eIDAS 2.0 expliciet voorziet voor nationale archieven en erfgoedinstellingen wat vreemd. De keuze tussen wel of niet gekwalificeerd archiveren is niet zozeer een afweging op het niveau van de instelling, maar is een beslissing uitgaande van de vereisten die gelden ten aanzien van de documenten en hun gebruik. Ook het Algemeen Rijksarchief in België volgt deze zienswijze¹⁹.

Door gebruik te maken van een gekwalificeerde aanbieder van elektronische archivering krijgt die aanbieder een verantwoordelijkheid ten aanzien van het gekwalificeerde archief van die archiefinstelling. Het betreft de verantwoordelijkheden die horen bij de vereisten van gekwalificeerd elektronisch archiveren (de duurzaamheid en de leesbaarheid waarborgen, het handhaven van de integriteit en de juistheid van de oorsprong van de gegevens, het beschermen tegen verlies of wijzigingen). Dit lijkt een verschuiving van enkele OAIS-verantwoordelijkheden van de archiefinstelling naar de gekwalificeerde aanbieder in te houden, maar hierover lopen de visies uiteen. Gekwalificeerde aanbieders menen voor deze elementen de eindverantwoordelijkheid te dragen en desnoods hiervoor zelfstandig acties voor uit te moeten voeren. Doen ze dat niet, dan lopen ze het risico om hun erkenning te verliezen²⁰. In de visie van de archivaris blijft hij de eindverantwoordelijke, ook ten aanzien van bijvoorbeeld de leesbaarheid van het gekwalificeerde archief. De aanbieder stelt acties voor en adviseert, maar de eindbeslissing ligt bij de archivaris²¹.

Ten aanzien van de andere taken met betrekking tot digitaal duurzaam archiveren is er wel eensgezindheid. Gekwalificeerde aanbieders claimen deze verantwoordelijkheid niet en laten deze taken in handen van de archivaris. Met andere woorden, kiest de archivaris voor het afnemen van diensten van gekwalificeerde elektronische archiveringsdiensten, dan blijft hij instaan voor alle OAIS-verantwoordelijkheden, -functies en -taken die niet door een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst worden afgedekt.

¹⁹ B. NOUWS, *Lichtend voorbeeld of papieren tijger? Het Rijksarchief over de Digital Act, eIDAS 2.0 en de toekomst van gekwalificeerde archivering in België*, 2025.

²⁰ F. ROSSEEL, *De drang/dwang naar authenticiteit*, 2025.

²¹ JOŽE ŠKOFLIJANEC, *So, What Now? Opportunities and Challenges for Public Archival Services in the Implementation of the Revised eIDAS Regulation*, 2025.

Wantrouwen in vertrouwensdiensten?

Het verschil in zienswijzen rond de verantwoordelijkheid geeft aan dat archivariissen een zekere scepsis hebben ten aanzien van de aanbieders van gekwalificeerde vertrouwensdiensten. Dit bleek ook heel duidelijk tijdens het afsluitende panelgesprek en het zaaldebat op de conferentie ‘Trust in Digital Archiving’.

Vooraf het uitbesteden of het uit handen geven zorgen voor koudwatervrees onder de aanwezige archivariissen. Commerciële belangen, afhankelijkheid ten aanzien van een externe partij of beëindiging van dienstverlening (bijvoorbeeld ten gevolge van faillissement of overname) waren aangehaalde redenen om geen gebruik te maken van de vertrouwensdiensten voor elektronische archivering.

Uit die redenen spreekt een zeker wantrouwen. Dat is op zijn zachtst gezegd heel merkwaardig want het is net de bedoeling van de Europese wetgever om met eIDAS een commerciële markt voor vertrouwensdiensten te ontwikkelen én de nodige waarborgen te bieden. eIDAS 1.0 schrijft bijvoorbeeld voor dat een gekwalificeerde verlener van vertrouwensdiensten een geactualiseerd beëindigingsplan heeft en voor een veilige bewaring van de gegevens zorgt gedurende een passende periode om de continuïteit te garanderen²². eIDAS 2.0 neemt deze bepalingen grotendeels over²³.

Het bieden van de nodige garanties was in België al het geval toen gekwalificeerd elektronisch archiveren nog een nationale vertrouwensdienst was. Het e-Archiving certificeringsschema van maart 2021 bevat heel duidelijke verplichtingen voor de aanbieder in geval van stopzetting van dienstverlening²⁴. Voor die verplichtingen wordt verwezen naar wat de Europese standaard ETSI EN 319 401 (clause 7.12) hieromtrent voorschrijft. Hierin wordt onder meer overbrenging naar een andere gekwalificeerde aanbieder voorgeschreven (REQ-7.12-08). De kandidaat gekwalificeerde dienstverlener moet tijdens het

²² eIDAS 1.0, artikel 24, paragraaf 2, h en i.

²³ eIDAS 2.0, artikel 21, paragraaf iv: “Een gekwalificeerde aanbieder van vertrouwensdiensten[...]:

- h) legt zo lang als nodig, nadat de gekwalificeerde verlener van vertrouwensdiensten zijn activiteiten heeft gestaakt, alle relevante informatie vast met betrekking tot de gegevens die de gekwalificeerde verlener van vertrouwensdiensten heeft afgegeven en ontvangen, en houdt die informatie toegankelijk, om ten behoeve van gerechtelijke procedures bewijzen te kunnen leveren en om de continuïteit van de dienst te waarborgen. Dit vastleggen mag elektronisch plaatsvinden;
- i) heeft een geactualiseerd beëindigingsplan om de continuïteit van de dienst te verzekeren [...]

²⁴ BE e-Archiving Certification Scheme, 30 maart 2021, Annex A (normative), 7.12: “The requirements specified in ETSI EN 319 401 clause 7.12 shall apply”.
(<https://economie.fgov.be/sites/default/files/Files/Online/BE-e-Archiving-Certification-Scheme.pdf>) ;
https://www.etsi.org/deliver/etsi_en/319400_319499/319401/03.01.01_60/en_319401v030101p.pdf)

conformiteitsonderzoek aantonen dat het die verplichtingen vervult en wordt hier formeel op beoordeeld.

Het wantrouwen lijkt bijgevolg onterecht te zijn. Sterker nog, de voorziene maatregelen in het e-Archiving certificeringsschema kunnen goede inspiratie bieden voor de beeldbanken of collectieregistratie- en archiefbeheerssystemen die archiefinstellingen gebruiken. Ook ten aanzien van deze applicaties spelen commerciële belangen, externe afhankelijkheden of risico's bij het beëindigen van de dienstverlening. De scope van deze applicaties is groter dan die van een vertrouwensdienst voor elektronische archivering met als logisch gevolg dat de mogelijke impact in geval van problemen veel groter is. In het beste geval zullen contractuele bepalingen hierover afspraken en verplichtingen vastleggen, maar in tegenstelling tot een gekwalificeerde vertrouwensdienst is er geen onafhankelijke geaccrediteerde beoordelingsinstantie die controleert of aan de verplichtingen wordt voldaan.

Ook in het buitenland vinden we voorbeelden van hoe risico's ten gevolge van uitbesteden en vooral te grote afhankelijkheden van leveranciers worden vermeden. In Frankrijk zijn verschillende digitale archiveringssystemen in gebruik en wordt hard ingezet op de interoperabiliteit tussen de systemen. In de Franse benadering verplichten frequente updates aan de uitwisselingsstandaard de verschillende leveranciers om hun toepassingen regelmatig te onderhouden. Standaardisering speelt hier een belangrijke rol. Het vastleggen van de standaarden voor digitale archivering is er een gezamenlijk initiatief waarin naast gebruikers (o.a. enkele archiefinstellingen), openbare overheden en auditors vooral leveranciers vertegenwoordigd zijn. Archiefinstellingen zijn er ook actief betrokken bij het certificeringsproces door de departementale archieven het onderzoek te laten uitvoeren. In Frankrijk worden overigens niet alleen digitale archiveringssystemen gecertificeerd. Ook aanbieders voor externe opslag van analoge archieven en hun externe bewaarplaatsen zijn onderwerp van certificering²⁵.

In Slovenië is het Nationaal Archief niet alleen afnemer van vertrouwensdiensten maar speelt de instelling een belangrijke rol in het certificeringsproces. Het Nationaal Archief legt de technische vereisten vast en is ook de certificerende instantie die de conformiteitsbeoordelingen uitvoert²⁶.

²⁵ D. NAUD, *Framework for digital archiving in France and the eIDASv2 regulation: the challenges ahead*, 2025.

²⁶ JOŽE ŠKOFLIJANEC, *So, What Now? Opportunities and Challenges for Public Archival Services in the Implementation of the Revised eIDAS Regulation*, 2025.

Besluit

Het bewaren en het aantonen van de authenticiteit en de integriteit van digitale documenten houdt verschillende disciplines al decennialang bezig. Dit leidde tot verschillende benaderingen en aanzetten tot oplossing die nu samen komen in het concept van gekwalificeerd elektronisch archiveren met als grote meerwaarde het wettelijk vermoeden van authenticiteit en integriteit.

Met eIDAS 2.0 is gekwalificeerd elektronisch archiveren een vertrouwensdienst in alle Europese lidstaten, en niet langer in België alleen. eIDAS 2.0 biedt hiervoor het kader op Europees niveau. Momenteel wordt dit kader verder uitgewerkt zodat vanaf 2026 de implementatie kan starten. Binnen de Belgische context moet de vraag met betrekking tot de wettelijke verplichting tot gekwalificeerd archiveren nog worden beantwoord. Blijft de wettelijke verplichting in stand dan is het belangrijk dat bij activering het toepassingsgebied heel duidelijk is.

Los van de eventuele Belgische wettelijke verplichting kan elke archiefinstelling zelf vrij voor gekwalificeerd elektronisch archiveren kiezen. Willen archiefinstellingen relevant zijn en ook de belangrijkste documenten archiveren dan is die keuze snel gemaakt. Extra argumenten voor de keuze voor gekwalificeerd elektronisch archiveren zijn de nieuwe kansen voor archiefinstellingen. Het versterkt hun positie en stimuleert de optimalisatie van hun werking. Samenwerking met gekwalificeerde aanbieders loont en vergroot het vertrouwen van archivariissen in hun dienstverlening.

Trust is een complex concept, zeker ook binnen het domein van digitaal archiveren. Met gekwalificeerd elektronisch archiveren hebben we nu binnen de EU een kader dat bijdraagt tot *Trust in Digital Archiving*. Een opportuniteit die archivariissen niet mogen missen?